

УДК 378.018

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/57-3-40>

Віра ЧОРНОУС,

orcid.org/0000-0003-3756-1269

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін

*Комунального закладу вищої освіти «Рівненська медична академія» Рівненської обласної ради
(Рівне, Україна) 0672528939@ukr.net*

ПЕДАГОГІЧНА ТВОРЧІСТЬ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті розкрито педагогічну творчість як важливий компонент у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови, визначено сутність, цілі, особливості педагогічної творчості, розкрито творчий зміст професії вчителя, індивідуальний стиль педагогічної діяльності майбутнього фахівця. Визначено, що педагогічна творчість – це галузь педагогіки, яка вивчає закони та закономірності формування творчої особистості, розвиток та самореалізацію її творчих можливостей у процесі освіти та навчання.

Доведено, що важливим компонентом формування педагогічної творчості фахівця у закладі вищої освіти є педагогічна взаємодія, у якій викладач і студент виступають суб'єктами навчально-виховного процесу. Педагогічна творчість стає основною складовою професійної праці сучасного вчителя, а рівень його готовності до творчості визначає результативність педагогічної роботи.

Виділено специфічні ознаки педагогічної творчості майбутнього вчителя іноземної мови: суб'єкти взаємодії перебувають у постійному розвитку; самореалізація та саморозвиток учасників педагогічного процесу; можливість постійної новизни й оригінальності у навчально-виховному процесі; вплив на педагогічну творчість учителя.

Розглянуто основні риси творчої особистості майбутнього вчителя іноземної мови: абстрагування; емоційність; здатність до ідентифікації себе з іншими; творче та критичне мислення; легкість генерування ідей, творча уява. До основних компонентів, що становлять професійну діяльність педагога, належать професійні знання, вміння та навички, педагогічні, комунікативні, дослідницькі та творчі здібності.

Визначено, що педагогічна творчість та творча особистість реалізується у професійній діяльності, в результаті якої формуються різноманітні важливі риси майбутнього вчителя іноземної мови, відбувається всебічний розвиток особистості. Також педагогічна творчість є необхідною умовою здійснення освітнього процесу. Одним з важливих завдань навчального процесу вищої педагогічної школи є створення сприятливих умов для розвитку особистості студента, реалізації його творчого потенціалу, розкриття творчих можливостей та підготовки до професійної творчої діяльності.

Ключові слова: педагогічна творчість, майбутній учитель іноземної мови, професійна підготовка, педагогічна взаємодія, заклад вищої освіти.

Віра CHORNOUS,

orcid.org/0000-0003-3756-1269

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Social Sciences and Humanities Department

Municipal Institution of higher Education “Rivne Medical Academy” of Rivne Region Council

(Rivne, Ukraine) 0672528939@ukr.net

PEDAGOGICAL CREATIVITY IN THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF A FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHER

The article reveals pedagogical creativity as an important component in the process of professional training of a future foreign language teacher, defines the essence, goals, features of pedagogical creativity, reveals the creative content of the teacher's profession and the individual style of pedagogical activity of a future specialist. It was determined that pedagogical creativity is a branch of pedagogy that studies the laws and regularities of the formation of a creative personality, the development and self-realization of its creative abilities in the process of education and training.

It has been proven that an important component of the formation of the pedagogical creativity of a specialist in a higher education institution is the pedagogical interaction in which the teacher and the student act as the subjects of the educational process. Pedagogical creativity becomes the main component of the professional work of a modern teacher and the level of his readiness for creativity determines the effectiveness of pedagogical work.

Specific features of the pedagogical creativity of the future foreign language teacher are highlighted: subjects of interaction are in constant development; self-realization and self-development of the participants in the pedagogical

process; the possibility of constant novelty and originality in the educational process; impact on the teacher's pedagogical creativity.

The main features of the creative personality of the future foreign language teacher are considered: abstraction; emotionality; the ability to identify oneself with others; creative and critical thinking; ease of generating ideas, creative imagination. The main components that make up the professional activity of a teacher include professional knowledge, skills and abilities, pedagogical communicative research and creative abilities.

It was determined that pedagogical creativity and creative personality are realized in professional activities, as a result of which various important features of the future teacher of a foreign language are formed, comprehensive development of the personality take place.

Key words: *pedagogical creativity, future foreign language teacher, professional training, pedagogical interaction, institution of higher education.*

Постановка проблеми. Одним із важливих напрямів реформування вищої освіти в Україні є гуманізація освітньої діяльності, спрямування навчально-виховного процесу на формування креативної особистості майбутнього вчителя іноземної мови, створення сприятливих умов для розкриття талантів, творчих та розумових здібностей студентів.

Професійна педагогічна освіта є провідним соціокультурним інститутом розвитку сучасного суспільства. Оцінка професіоналізму майбутнього педагога базується на результатах іспитів, тоді як повинна ґрунтуватися на аналізі його діяльності під час навчання у закладі вищої освіти. Тому важливим є те, наскільки розвинені здібності майбутнього фахівця критично мислити, аналізувати, знаходити креативні рішення щодо поставлених завдань, виявляти нестандартні шляхи усунення труднощів тощо.

В умовах реформування системи вищої освіти України важливе місце посідає Нова українська школа, головною метою якої є створення належних умов для отримання теоретичних знань та вміння використовувати їх у професійній діяльності та повсякденному житті. Нова українська школа потребує вчителя, який творчо підходить до роботи з учнями. Результативність професійної діяльності залежить від того, наскільки творчо буде педагогічна позиція, формування якої відбувається в освітньому середовищі закладу вищої освіти.

У зв'язку з упровадженням у закладах загальної середньої освіти новітніх технологій сучасні учителі повинні опанувати глибокі методологічні знання, володіти низкою професійних умінь і здібностей та розв'язувати нестандартні педагогічні завдання. Саме тому науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти повинні комплексно, систематично й на високому науково-методичному рівні готувати здобувачів вищої освіти до виконання творчої педагогічної діяльності, а отже, й розвивати творчість майбутніх учителів у процесі їхньої фахової підготовки (Бурчак, 2020).

Важливим у професійній підготовці майбутнього вчителя є готовність до зміни характеру взаємодії у навчально-виховному процесі. Педагог у процесі підготовки повинен бути зорієнтованим на формування творчих здібностей школярів в певних умовах професійної діяльності та усвідомлення ефективності його праці щодо розвитку творчих можливостей учня та у власній педагогічній діяльності.

Сьогодні в умовах загальної реорганізації системи освіти проблема формування творчості вчителя набуває особливої актуальності, що пояснюється суперечністю між соціальним замовленням на творчу особистість вчителя і недостатньою розробленістю психолого-педагогічних умов її формування. Актуальним залишається питання педагогічної творчості у професійній діяльності майбутнього вчителя іноземної мови. За таких умов проблема професійної підготовки педагога до творчості набуває особливої актуальності. Саме педагогічна творчість вчителя значною мірою зумовлює впровадження особистісно-орієнтованих освітніх технологій, створення сприятливих умов для внутрішнього саморозвитку, самоосвіти та самовдосконалення майбутнього вчителя іноземної мови.

Аналіз досліджень. Проблема професійної діяльності вчителя у формуванні особистості учня є важливою проблемою психолого-педагогічної науки. Значна кількість досліджень зосереджена на різних аспектах професійної підготовки майбутніх учителів (М. Бубнова, Л. Поліщук, Л. Хоружа та ін.). У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях приділяється належна увага дослідженню педагогічної творчості у професійної підготовки майбутнього педагога (В. Кан-Калик, Н. Кічук, Л. Лузіна, М. Нікандров, С. Сисоєва); розвитку творчого потенціалу студентів (П. Кравчук, В. Лісовська, О. Приходько); значення професійної підготовки майбутніх учителів у творчій педагогічній діяльності (В. Андреев, Н. Гузій, Ю. Карпова).

Різні аспекти підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності як складової педагогічної майстерності розглядають вчені Л. Артемова, О. Антонова, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, Н. Кузьміна та ін. Актуальним є визначення поняття «педагогічна творчість» С. Сисоєвою, яка визначає його як діяльність педагога, що спрямована на досягнення пізнавального, виховного та розвивального результату під час навчання учнів (Сисоєва, 2006).

В Українському педагогічному словнику С. Гончаренка педагогічна творчість пояснюється як оригінальний та високоєфективний підхід учителя до навчально-виховних завдань, збагачення теорії та практики навчання й виховання (Гончаренко, 1997).

Н. Кічук трактує поняття «педагогічна творчість» як найважливіший критерій якісного становлення особистості вчителя сучасної школи, який виявляється насамперед у соціальній потребі у творчій праці; педагогічна творчість має стати рисою кожного педагога, тобто набути масового характеру (Кічук, 1997).

Отже, аналіз психолого-педагогічних досліджень показує, що проблемі розвитку педагогічної творчості майбутнього вчителя іноземної мови відводилось одне з провідних місць в освітній діяльності у працях закордонних та вітчизняних науковців. Але, незважаючи на значний інтерес науковців до даної проблеми, питання педагогічної творчості як важливого компонента у професійній діяльності майбутнього вчителя розроблено недостатньо. У зв'язку з цим актуальним стає проблема педагогічної творчості у професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови.

Метою статті є розгляд сутності феномена «педагогічна творчість» і визначення ролі педагогічної творчості в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Педагогічна творчість та творча особистість реалізується у професійній діяльності, в результаті якої формуються різноманітні важливі риси майбутнього вчителя, відбувається всебічний розвиток особистості, формується цілеспрямованість, незалежність, самореалізація, чітке розмежування засобів і прийомів дії.

Відповідно до специфіки педагогічної творчості формується і творча особистість педагога. Творчість тісно пов'язана із гармонійністю і всебічністю, тобто тими якостями особистості, які забезпечують безмежність її суттєвої самореалізації. За своєю суттю людина невичерпна,

якщо вона сама себе не обмежує, перетворюючи засоби життя в індивідуальну мету, окремий бік або форму життєдіяльності в єдиний спосіб життя (Гузій, 2015: 68).

Процес формування творчої особистості майбутнього вчителя як суб'єкта творчих соціальних відносин і творчої діяльності за своєю суттю є педагогічним управлінням розвитком потенційних творчих можливостей майбутнього педагога, формування у нього таких творчих якостей, які забезпечують успішність у подальшій педагогічній діяльності, індивідуальне становлення майбутнього педагога як суспільно активної особистості (Сисоєва, 2006).

Професійне становлення майбутнього педагога в сучасних умовах спрямоване на підготовку такого вчителя, який досконало володіє методикою і технологією педагогічного процесу, вміє реалізувати у професійній практиці нові ідеї, задуми, нестандартні способи досягнення поставлених цілей.

На підставі аналізу визначень педагогічної творчості вчителя, особливостей творчої педагогічної праці, її зумовленості творчою навчальною діяльністю учнів можна виділити такі специфічні ознаки педагогічної творчості вчителя: суб'єктами взаємодії є особистість дитини та особистість учителя, які перебувають у постійному розвитку; творчий характер учасників педагогічного процесу; можливість постійної суб'єктивної новизни й оригінальності процесу і результату; обмеженість творчої діяльності педагога та учня у навчально-виховному процесі часом; вплив на педагогічну творчість учителя (Гончаренко, 1997).

Підготовка до творчої педагогічної діяльності поєднує в собі два аспекти: вдосконалення змісту і технологій, що відображають характер творчої педагогічної праці, і формування професіоналізму сучасного вчителя, важливою характеристикою якого є готовність до творчої педагогічної роботи.

Основні риси творчої особистості майбутнього вчителя іноземної мови:

- абстрагування, здатність формувати абстрактні поняття;
- емоційність;
- здатність до ідентифікації себе з іншими, гнучкість мислення, здатність переключатися з однієї розумової операції на іншу;
- критичне мислення;
- легкість генерування ідей, здатність створювати нові ідеї;
- професійно-педагогічне мислення, що дозволяє проникати в причинно-наслідкові зв'язки педагогічного процесу, аналізувати свою діяльність,

відшукувати науково обґрунтоване пояснення успіхів і невдач, передбачати результати роботи;

- творча уява, здатність створювати нові комбінації досвіду, здатність самостійно виявляти проблеми (Падалка, 1995).

Розглядаючи процес становлення творчої особистості, Р. Серьожникова визначає його як діалектичний процес, що включає набуття нового через перехід потенційного в актуальне, нівеляцію застарілих утворень і формування нових за умов інтенсифікації творчої діяльності. Найбільшого розвитку творча діяльність досягає тоді, коли студент свідомо обирає цінність творчого буття. З огляду на це Р. Серьожникова пропонує розглядати стратегію професійної підготовки через типологію навчальної активності студентів «ініціатива – відповідальність». Автор акцентує, що усе це виявляється в педагогічній позиції, що виступає у ставленні до педагогічної діяльності як до відкритого (творчого) завдання, коли необхідно вийти за межі своєї визначеності в зону вільного самовизначення, коли студент сам повинен усвідомлено культивувати цінності й мету професійно-педагогічного буття, нарощувати адекватний для них творчий педагогічний потенціал, коли студент творить себе від репродуктивного виконавця до майстра, творця (Серьожникова, 2009: 22).

Провідними формами підготовки творчої особистості педагога є класичні для вищої школи (лекції, семінарські, практичні заняття) й інноваційні (тренінги, індивідуально-дослідні завдання, діалогові форми, система творчих робіт, проектна діяльність).

Формуванню педагогічної творчості майбутніх учителів іноземної мови сприяють використання під час аудиторних занять основних завдань особистісно-орієнтованого навчання (спрямованість на творчий потенціал та розкриття індивідуальних можливостей та здібностей; позитивна атмосфера співпраці, розвиток педагогічного мислення, залучення до самостійної творчої діяльності, забезпечення успіху у розв'язанні педагогічних ситуацій, створенням сприятливого освітнього середовища).

Шляхами розвитку творчих можливостей і професійно-творчої активності майбутніх учителів іноземної мови є:

- підвищення інтересу студентів до професійної діяльності, розвиток професійних якостей, розвиток педагогічних здібностей;

- формування пізнавальних інтересів студентів, створення на заняттях атмосфери спільної творчості, колективної відповідальності, зацікавленості в успіхах інших;

- створення умов для набуття студентами системи знань, спрямованих на формування індивідуального креативного досвіду, та формування навичок професійної педагогічної діяльності через залучення до педагогічної практики;

- постановка перед студентами педагогічних цілей, досягнення яких потребує максимального вияву творчих здібностей (підготовка та проведення конкурсного уроку, найкращого позакласного заходу);

- залучення майбутніх педагогів до дослідно-експериментальної роботи з актуальних проблем педагогіки, виконання самостійних пошукових досліджень і завдань творчого характеру,

- сприяння освоєнню студентами різних засобів і систем опрацювання науково-технічної інформації;

- організація та проведення змагань, конкурсів;

- включення завдань на рефлексію, проведення тренінгів комунікативних здібностей, здійснення досліджень (Мирончук, 2012).

Важливе значення у розвитку творчого мислення, уміння логічно мислити, набуває залучення майбутніх учителів до участі в науково-дослідницькій діяльності (студентські наукові гуртки, конкурси, конференції). Формуванню творчої уяви, прийняття нестандартних рішень, розвитку комунікативних і творчих здібностей, що є необхідними для професійної діяльності, сприяють проблемні лекції, дискусії евристичні бесіди, диспути, рольові ігри, мозковий штурм, розв'язання педагогічних задач тощо. Значний інтерес викликають у студентів творчі заходи в позаурочний час, які спрямовують майбутнього фахівця на творчу педагогічну працю, емоційне сприйняття і задоволеність результатами творчої діяльності, спонукають до розвитку особистісних і професійних якостей. Такими заходами є конкурси педагогічних ідей, кросвордів, ребусів, педагогічні квести, вікторини.

Важливою складовою для формування творчості є педагогічна взаємодія, у якій викладач і студент вищої освіти виступають суб'єктами творення освітнього середовища закладу вищої педагогічної освіти, формування пізнавальних інтересів і потреб студентської молоді, вибору засобів їхнього досягнення, контролю та самоконтролю. Така педагогічна взаємодія є особистісно-орієнтованою, а процеси творчого розвитку кожного її суб'єкта – взаємозумовленими та взаємопов'язаними (Кремень, 2008).

Висновки. Творчість має важливе значення у професійній діяльності майбутнього вчителя іно-

земної мови і виконує ряд функцій: дидактичну, формуючу, психологічну. Вона є необхідною умовою для самореалізації та саморозвитку особистості майбутнього вчителя та розвивається в безпосередній активній діяльності. Педагогічна творчість є необхідним компонентом у професійній діяльності майбутнього вчителя іноземної мови у закладах вищої освіти, оскільки є необхідною умовою здійснення освітнього процесу, що надає педагогу можливість діяти оригінально та творчо в різноманітних ситуаціях й оптимізує процес навчання.

Педагогічна творчість сучасного педагога охоплює сутність і закономірності такого феномена,

як творчість та зумовлена всією варіативністю психолого-педагогічних зв'язків вчителя й учня, педагогічного й учнівського колективів, їхньою спільною творчою діяльністю, яка спрямована на розвиток творчої індивідуальності кожного її суб'єкта. За сприятливих конкретних умов педагогічної праці найвища результативність педагогічної творчості виявляється у позитивній динаміці сформованості творчої особистості учня та зростанні рівня творчої педагогічної діяльності вчителя.

Перспективи подальших наукових досліджень вбачаємо у вивченні творчих здібностей майбутніх учителів іноземної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурчак С. О., Бурчак Л. В. Проектування системи розвитку творчості майбутніх учителів у процесі фахової підготовки. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах: зб. наук. праць / голов. ред. А. В. Сущенко. Запоріжжя: КПУ, 2020. Вип. 71. Т. 2. С. 51–56.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
3. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя: теоретичний та методичний аспекти: автореф. дис... на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2001. 45 с.
4. Дубасенюк О. А. Теорія і практика професійної виховної діяльності педагога: монографія. Житомир. Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2005. 367 с.
5. Енциклопедія освіти: акад. пед. наук України / за заг. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
6. Кічук Н. В. Формування творчої особистості вчителя. Київ: Либідь, 1991. 96 с.
7. Мирончук Н. М. Розвиток творчої особистості майбутнього вчителя-вихователя у системі професійної підготовки. *Нові технології навчання*. Київ – Вінниця, 2012. Випуск 71. С. 158–161.
8. Падалка О.С., Нісімчук А.М., Смолук І.О., Шпак О.Т. Педагогічні технології. Київ: Українська енциклопедія, 1995. 250 с.
9. Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм у системі підготовки освітянських кадрів: здобутки, пошуки, перспективи : монографія / за ред. Н. В. Гузій. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. 427 с.
10. Сержожникова Р. К. Формування творчого педагогічного потенціалу майбутнього викладача у процесі професійної підготовки в університеті: автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2009. 48 с.
11. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: підручник. Київ: Міленіум, 2006. 344 с.

REFERENCES

1. Burchak S. O., Burchak L. V. Proiektuvannia systemy rozvytku tvorchosti maibutnix uchyteliv u protsesi fakhovoi pidhotovky. Pedagogika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnix shkolakh: zb. nauk. prats. [Designing a system for the development of future teachers in the process of professional training. Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools: collection of science works] / holov. red. A. V. Sushchenko. Zaporizhzhia: KPU, 2020. Vyp. 71. T. 2. Pp. 51–56 [in Ukrainian].
2. Honcharenko S. U. Ukrainskyi pedahohichniy slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv: Lybid, 1997. 376 p.
3. Hrynova V. M. Formuvannia pedahohichnoi kultury maibutnoho vchytelia: teoretychni ta metodychni aspekty [Formation of pedagogical culture of the future teacher: theoretical and methodical aspects]: avtoref. dys. ... na zdobuttia nauk. stupenia dokt. ped. nauk : 13.00.04. Kyiv, 2001. 45 p. [in Ukrainian].
4. Dubaseniuk O. A. Teoriia i praktyka profesiinoi vykhovnoi diialnosti pedahoha: monohrafiia [Theory an practice of teacher's professional educational activity: monograph]. Zhytomyr. Vyd-vo ZhDU im. Ivana Franka, 2005. 367 p. [in Ukrainian].
5. Entsyklopediia osvity: akad. ped. nauk Ukrainy [Encyclopedia of Education: Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine] / za zah. red. V. H. Kremen. Kyiv: Yurinkom Inter, 2008. 1040 p. [in Ukrainian].
6. Kichuk N. V. Formuvannia tvorchoi osobystosti vchytelia [Formation of creative personality of the teacher]. Kyiv: Lybid, 1991. 96 p. [in Ukrainian].
7. Myronchuk N. M. Rozvytok tvorchoi osobystosti maibutnoho vchytelia-vykhovatelja u systemi profesiinoi pidhotovky [Development of creative personality of the future teacher – educator in the professional training system]. Novi tekhnolohii navchannia. Kyiv – Vinnytsia, 2012. Vypusk 71. Pp. 158–161. [in Ukrainian].
8. Padalka O.S., Nisimchuk A.M., Smoliuk I.O., Shpak O.T. Pedahohichni tekhnolohii [Pedagogical technologies]. Kyiv: Ukrainska entsyklopediia, 1995. 250 p. [in Ukrainian].
9. Pedahohichna tvorchist, maisternist, profesionalizm u systemi pidhotovky osvitianskykh kadriv: zdobutky, poshuky, perspektyvy : monohrafiia [Pedagogical creativity, mastery, professionalism in the system of training educational

personnel: achievements, searches, prospects: monograph] / za red. N. V. Huzii. Kyiv: NPU imeni M. P. Drahomanova, 2015. 427 p. [in Ukrainian].

10. Serozhnykova R. K. Formuvannia tvorchoho pedahohichnoho potentsialu maibutnoho vykladacha u protsesi profesiinoi pidhotovky v universyteti [Formation of the creative pedagogical potential of the future teacher in the process of professional training at the university]: avto-ref. dys. ... dokt. ped. nauk : 13.00.04. Odesa, 2009. 48 p. [in Ukrainian].

11. Sysoieva S. O. Osnovy pedahohichnoi tvorchosti: pidruchnyk [Basics of pedagogical creativity: a textbook]. Kyiv: Milenium, 2006. 344 p. [in Ukrainian].